5. ਘੜੀ ਤਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ-ਗੀ!

ਅਚਾਨਕ ਕੇਲੂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ। ਨਾ ਚਿੱਠੀ ਨਾ ਚੀਰਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਨੇਹਾ। ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਲਾਲਟੈਣ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਉਹਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਟੂਟੀ ਵਾਲੀ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਪੱਗ ਤੇ ਪੁੱਠੀ, ਬਾਜ਼ ਨਾਲ਼ ਚਾੜ੍ਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕੇਲੂ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ 'ਸਰਦਾਰ' ਲੱਗਿਆ। ਫੇਰ ਉਹਦਾ ਗੂੜ੍ਹੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਡੱਬੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕਮੀਜ਼, ਲੱਕ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਤਿੰਨ- ਚਾਰ ਉਗਲਾਂ ਚੌੜੀ ਚਮੜੇ ਦੀ ਪੇਟੀ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸਲਵਾਰ ਦੇ ਪੌਂਚਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਪੈਂਟ ਦੀਆਂ ਮੂਹਰੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁੰਢਾ ਮੁੱਛਾਂ ਵਿੱਚ ਈ ਮੁਸਕਰਾਇਆ।

"ਇਹ ਤੂੰ ਬਣਿਆਂ ਕੀ ਫਿਰਦੈਂ ਬਈ ?" ਉਸ ਰਤਾ ਹਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਐਂ ਲੱਗਦੈਂ ਜਿਵੇਂ, ਮਰੀਕਾ 'ਚੋਂ ਆਇਆ ਹੁੰਨੈ"

"ਕਿਉਂ ਓਪਰਾ ਲਗਦੈਂ?" ਕੁਝ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ਼ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿੰਹਦਿਆਂ ਕੇਲੂ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਕੁੰਢਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਕੇਲੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੱਚੀਂ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਕੁੰਢੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇੰਜ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਸੁਆਗਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਕੇਲੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਇੱਕ ਚੌਰਸ ਜੇਬੀ ਘੜੀ ਤੇ ਦੂਹਰੀ ਮੁੱਠ ਵਾਲੀ ਖੂੰਡੀ ਉਹਨੂੰ ਫੜਾਈ ਤਾਂ ਬਿੰਦ ਦਾ ਬਿੰਦ ਉਹ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਘੜੀ ਤੇ 'ਨਾਗ ਵਰਗੀ' ਖੂੰਡੀ ਵੱਲ ਵਿੰਹਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮੋੜ ਕੇ ਫੜਾਉਦਿਆਂ ਬੋਲਿਆ, "ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖ ਛੱਡ, ਤੜਕੇ ਵੇਖਾਂਗੇ; ਹੁਣ ਨੇਰ੍ਹੇ 'ਚ ਕੀ ਦਿਸਦੈ।"

ਕੇਲੂ ਘੜੀ ਤੇ ਖੂੰਡੀ ਸਾਂਭ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕੇਲੂ ਦੀ ਮਾਂ ਬੀਰੋ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਰੋਟੀ-ਟੁੱਕ ਦੇ ਆਹਰ ਲੱਗੀ ਰਹੀ, ਉਹ ਦੋਏ ਪਿਓ-ਪੁੱਤ ਆਪਣੇ 'ਗੁਰਮਤੇ' ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਕੇਲੂ ਬੰਬਈ ਵੱਲ ਤੇਲ ਕਢਣ ਵਾਲ਼ੀ ਇੱਕ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰ ਸੀ। ਦੋ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਬਦਲੀ ਅਸਾਮ ਵੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੱਤ-ਅੱਠ ਦਿਨ ਉਹਨੂੰ ਓਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ-ਜਾਂਦਿਆਂ, ਘਰੇ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

"ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਫੇਰ ਖ਼ਬਰੇ ਕਦੋਂ ਆਇਆ ਜਾਊ-ਦੂਰ ਈ ਬਲਾ ਭੇਜ 'ਤਾ ਹੁਣ ਤਾਂ! ਸੋਚਿਆ ਪਿੰਡ ਹੋ ਕੇ ਈ ਜਾਊਂ।" ਕੇਲੂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ।

"ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ, ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ।" ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਪਰਦੇਸਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿੱਤ ਆਉਣਾ ਸੌਖਾ ਪਿਐ।"

ਕੋਲੋਂ ਕੇਲੂ ਦੀ ਬੇਬੇ ਨੇ ਸੱਧਰ-ਭਿਜੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ਼ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਕਿਹਾ, "ਕੇਲੂ ਪੁੱਤ ਤੇਰੀ

ਬਦਲੀ ਇਧਰ ਕਿਤੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਨ੍ਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ?"

"ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਕਿਤੇ ਤੇਲ ਨਿਕਲ਼ੇ ਤਾਂ ਹੋ-ਜੂ ਬੇਬੇ, ਊ ਤਾਂ ਨ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ।"

ਪਰ ਬੇਬੇ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਜਾਣੇ ਤੇਲ ਕਿਵੇਂ, ਕਿੱਥੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਹਉਕਾ ਭਰ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਈ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਨਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਪੋਚਵੀਂ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਤੇ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਖੰਘੂਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕੇਲੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਲਿਆ ਹੁਣ ਵੇਖੀਏ, ਕੇਹੋ ਜੀ ਐ ਤੇਰੀ ਘੜੀ।"

ਕੇਲੂ ਨੇ ਦੋਏ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜ ਕੇ ਉਹਨੇ ਘੜੀ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਚੌਰਸ ਤੇ ਕਾਲ਼ੀ-ਸ਼ਾਹ ਡੱਬੀ ਨੂੰ ਈ ਵਿੰਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਡੱਬੀ ਦੇ ਚੌਹਾਂ ਖੂੰਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪਿੱਤਲ ਦੇ (ਸ਼ਾਇਦ ਸੋਨੇ ਦੇ) ਫੁੱਲ ਬੂਟੇ ਉੱਕਰੇ ਜਾਂ ਖੁਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਵਿਚਕਾਰ ਪੋਟੇ ਕੁ ਜਿੰਨੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨਹਿਰੀ ਰੰਗ ਦਾ ਈ ਇੱਕ ਮੋਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੋਰ ਪੈਲ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭਾਂ, ਕਲਗੀ ਤੇ ਧੌਣ ਵਿੱਚ ਸੱਚੀਂ-ਮੁੱਚੀਂ ਦੇ ਮੋਰ ਵਰਗੇ ਈ ਰੰਗ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੁੰਢੇ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਅਜੇ ਖਾਸੀ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਮੋਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਜੜੇ ਖ਼ਸਖ਼ਸ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਰਗੇ ਮਣਕੇ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਦਿਸ ਪਏ। ਉਹਨੇ ਉਂਗਲ ਫੇਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਮਣਕਿਆਂ ਨੂੰ ਟੋਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇੰਜ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸੱਚੀ ਈ ਜਿਉਂਦੇ ਮੋਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਲ਼ੋਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਪਲ਼ ਕੁ ਪਿੱਛੋਂ ਵਰਾਛਾਂ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਉਹਨੇ ਘੜੀ ਕੇਲੂ ਵੱਲ ਵਧਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਕਿਮੇਂ ਐ ਬਈ ?"

ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥੋਂ ਘੜੀ ਫੜਦਿਆਂ ਕੇਲੂ ਨੇ ਇਹਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਨੁੱਕਰ ਉੱਤੇ ਲੱਗਿਆ ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਬਟਨ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਦੱਬਿਆ ਤਾਂ, ਕੜਿੱਕ ਕਰ ਕੇ ਘੜੀ ਦੀ ਡੱਬੀ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਪਾਟ ਕੇ ਦੋ ਤਿਕੋਣਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਵੱਖ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮੋਰ ਵੀ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਦੋ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਸ਼ ਲਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਸਟੀਲ ਦੀ ਚੌਰਸ ਘੜੀ ਦੀਆਂ ਲਾਲ ਸੂਈਆਂ ਚੀਚ-ਵਹੁਟੀ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦੀਆਂ ਦਿਸੀਆਂ ਤਾਂ ਕੁੰਢਾ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਕੇਲੂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਘੜੀ ਦੇ ਸਿਖਰਲੇ ਖੂੰਜੇ ਲੱਗੀ ਚਾਬੀ ਦੇਣ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ਼ ਸੂਈਆਂ ਘੁਮਾਉਣ ਦਾ ਵੱਲ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਘੜੀ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਨੂੰ ਕੁੜਤੇ ਦੇ ਕਾਜ ਵਿੱਚ ਅੜੰਗਣ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਲੰਮੂਤਰਾ-ਜਿਹਾ ਛੱਲਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ-ਅੜਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਸਿਖਾਇਆ। ਕੁੰਢਾ ਨਿਆਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸਭ ਕੁਝ ਬਾਰੇ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਇਉਂ ਪੁੱਛਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੰਥਿਆ ਪਕਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਕੇਲੂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਘਰੇ ਰਿਹਾ। ਤਿੰਨੇ ਦਿਨ ਘੜੀ ਤੇ ਖੂੰਡੀ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਸੰਦੂਕ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖ ਛੱਡੀ। ਉਹਦਾ ਚਿੱਤ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਕਾਹਲ਼ਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੇਲੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ 'ਨਿਆਣਮੱਤ' ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਕੇਲੂ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਚੰਗਾ ਬੇਬੇ, ਮੈ ਪੰਜ-ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤਾਈਂ ਫੇਰ ਗੇੜਾ ਮਾਰੂੰ, ਫ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਿਓ।"

" ਲੈ ਫ਼ਿਕਰ ਕਾਹਦੈ ਪੁੱਤ!" ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਹੌਂਸਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਰਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਚੱਲਿਐਂ, ਰਜ਼ਗਾਰ ਪਿੱਛੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਚੀਨੇ-ਮਚੀਨੇ ਤੁਰੀ ਫ਼ਿਰਦੀ ਐ!.........ਕਮਾਓ-ਖਾਓ, ਸੁਖੀ ਵਸੋ, ਸਾਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਕਾਹਦੈ!"

ਉਹਦੀ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਦਿਆਂ, ਭਰੇ ਗਲ਼ ਨਾਲ਼ ਬੀਰੋ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, "ਰਾਜ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਰਹਿ ਪੁੱਤ........ਕੋਈ ਨ੍ਹੀਂ, ਉਹ ਜਾਣੇ, ਕਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਬਦਲੀ ਵੀ ਹੋ-ਜੂ।"

ਕੁੰਢੇ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਖੋਹ ਜਿਹੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਚਿੱਤ ਕਰੜਾ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ, "ਕੋਈ ਨ੍ਹੀਂ ਵਾਖਰੂ ਸਭ ਭਲੀ ਕਰੂ।.......ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੇ ਓਦੋਂ ਖਾਸੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆ-ਜੀ, ਨਾਲੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਚਾਅ ਪੂਰਾ ਹੋ-ਜੂ।"

ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੀਰੋ ਦੀਆਂ ਸਿਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚਮਕ ਪਈਆਂ। ਪਰ ਕੇਲੂ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤੜਕੇ ਈ ਨਵੇਂ ਖੱਦਰ ਦਾ ਟੋਟਾ ਲੈ ਕੇ ਕੁੰਢਾ ਫੰਗਣ ਦਰਜ਼ੀ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫੰਗਣ ਨੇ ਕੇਲੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੇੜ ਲਈਆਂ। ਪਰ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਕੁਝ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਐਂ ਕਰ; ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਥੋਂ, ਕੁੜਤੇ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈ।"

"ਸਮਝਾ!" ਫੰਗਣ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਲਝੀਆਂ ਮੁਛਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਚੇ ਦੰਦ ਹੋਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਿਆਂ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ਼ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਸਮਝਾਏਗਾ, ਬਈ ਐਥੇ ਟੋਈ-ਕਾਲਰ ਲੌਣੈ, ਐਥੇ ਸ਼ਟੱਡਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਕਫ ਬਣੌਣੇ-ਹੈਂ-ਇਹੋ ਨਾ?"

"ਤੂੰ ਫੰਗਣਾ ਐਵੇਂ ਭਕਾਈ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ- ਵਖਤ ਵੀ ਬਚਾਰੀ ਦਾ ਹੁੰਦੈ!"

"ਹਲਾ!" ਫੰਗਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰਲੇ, ਉੱਚੇ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਛਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕੋਂਦਿਆਂ, ਤੇ ਹੜਬਾਂ ਨਿਕਲੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸਾਂਗ ਰਚਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਚੰਗਾ, ਵਚਾਰ ਲਿਆ ਵਖਤ!....... ਦੱਸ ਹੁਣ ਕਿਮੇਂ ਬਣੌਣੈ।"

ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਖੰਘੂਰਾ ਮਾਰ ਕੇ, ਸੱਚੀਂ ਈ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ਼ ਉਹਨੂੰ ਕੁੜਤੇ ਦੀ ਕਾਟ, ਸੰਵਾਈ, ਅੰਦਰਲੀ ਦੂਹਰੀ ਜੇਬ, ਗਲ਼ਮੇ ਦੇ ਕਾਜਾਂ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਫੰਗਣ ਨੂੰ ਦਾਲ 'ਚ ਕੁਝ ਕਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲ਼ਦੇ ਨਿਕਲ਼ਦੇ ਮਸਾਂ ਬਚੇ, 'ਕਿਉਂ ਪੱਕੀ ਤਿਆਰੀ ਐ ਕਿ?' ਪਰ ਕੁੰਢੇ ਦੇ ਰੌਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਈ ਉਹਦੇ ਹੋਠ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸਕੇ।

ਚੌਥੇ-ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਕੁੰਢਾ ਨਵਾਂ ਕੁੜਤਾ, ਨਵਾਂ ਪਜਾਮਾ ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਮਲਮਲ ਦੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਦੂਹਰੀ ਮੁੱਠ ਵਾਲੀ ਖੂੰਡੀ ਫੜੀ, ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਣੀ ਉਹਦੀ ਖੂੰਡੀ ਤੇ ਘੜੀ ਵੱਲ ਹੀ ਵਿੰਹਦੇ ਰਹੇ।

ਰਤਨੇ ਭਿੰਡਰ ਨੇ ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥੋਂ ਖੂੰਡੀ ਫੜਦਿਆਂ ਉਹਨੂੰ ਹੇਠੋਂ-ਉੱਤੋਂ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਵਿੰਹਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਬਣਿਐਂ ਤੂੰ ਅਸਲੀ 'ਪਿਲਸਣੀਆਂ' ਤਾਂ!" ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਖੂੰਡੀ ਦੀਆਂ ਉਤਲੀਆਂ ਮੁੱਠਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅੱਡ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਖੱਬੇ-ਸੱਜੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ; ਦੋਹਾਂ ਮੁੱਠਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਗਿਆ ਚਮੜੇ ਦਾ ਛੀ-ਸੱਤ ਉਂਗਲਾਂ ਚੌੜਾ ਲੱਪਾ ਜਿਹਾ ਆਰਾਮ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਕਪੜੇ ਵਾਂਗ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕਸਿਆ ਗਿਆ।

"ਆਹ ਕੀ ਬਈ!" ਖੇਮੇ ਨੇ ਬੱਗੀਆਂ-ਬੱਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਟਮਕਾ ਕੇ, ਖੂੰਡੀ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। "ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਰਸੀ ਆਂਗੂੰ ਬਣਗੀ, ਸਾਹਬ ਲੋਕ!"

“ਹਾਂ! ’ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਰਤਨੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਖੂੰਡੀ ਫੜ ਕੇ ਖੇਮੇ ਵੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਚਮੜੇ ਦੇ ਲੱਪੇ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਉੱਤੋਂ ਦਬਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਰਾਹ ’ਚ ਜਾਂਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਥਕੇਮਾਂ ਹੋ-ਜੇ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਘੋਪ ਭੁੰਜੇ ਗੱਡ ਕੇ ‘ਰਾਮ ਨਾਲ ਉੱਤੇ ਬਹਿ-ਜੋ; ਬਿੰਦ ਰੈਸ਼ਟ ਕਰ-ਲੋ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਵਦਾ, ਐਂ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਕਰ-ਲੋ ਤੇ ਮੌਜ ਨਾਲ਼ ਤੁਰੇ ਜਾਓ!”

ਤੇ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਖੱਬਿਓਂ-ਸੱਜਿਓਂ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਠਾਂ ਫੜ ਕੇ ਉਤਾਂਹ ਚੁੱਕੀਆਂ ਤਾਂ ਖੂੰਡੀ ਮੁੜ ਉਵੇਂ ਬਣ ਗਈ; ਉਹ ਲੱਪਾ ਜਿਹਾ ਮੁੱਠਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੁੱਕ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਬੁੱਢੇ ਠੇਰੇ ਤਾਂ ਕੀ, ਅਧਖੜ ਉਮਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਤੇ ਗੱਭਰੂ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਉਸ ਖੂੰਡੀ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਵਿੰਹਦੇ ਰਹੇ। ਉਹਦੇ ਹੇਠ ਨਾਗ ਵਰਗੀ ਸੋਟੀ ਦੇ ਹੇਠ ਜਿਹੜੀ ਸਿਲਵਰ ਦੀ ਘੋਪ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਏਨੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੀ ਕਿ ਚਾਹੇ ਖੂੰਡੀ ਉੱਤੇ, ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਮਣਾ ਚੰਨਣ ਨਿਆਮੀ ਆਲੀਆ ਬਹਿ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਮ੍ਹਕਦੀ। ਹਰੇਕ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੁੰਢੇ ਨੂੰ ਇਹੋ ਪੁਛੱਦਾ ਸੀ, “ਬਈ ਇਹ ਲੱਕੜ ਕਾਹਦੀ ਐ, ਸ੍ਹਾਬ ਲੋਕ?”

ਕੁੰਢਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਕੀਤਾ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਫੇਰ ਕੁਝ ਰੋਅਬ ਨਾਲ ਖੰਘੂਰਾ ਮਾਰਦਿਆਂ, ਉਹਨੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਮੁੱਢੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। “ਇਹ ਲਕੜੀ ਪਹਾੜ ’ਚ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਥਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਐ। ਤੇ ਇਹਦਾ ਦਰਖ਼ਤ ਪੰਜਾਹ ਹੱਥ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦੈਂ। ......ਬਾਕੀ ਜੋ ਇਹਦੀਆਂ ਸਾਖਾਂ ਹੁੰਦੀਐਂ........”

ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਉਹਨੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੁੱਢਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਲੱਗੀ; ਪਰ ਗੱਭਰੂ ਮੁਸ਼ਕੜੀਏ ਹੱਸ ਪਏ। ਖੇਤ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਪਾਲੂ ਕੇ ਪਾੜ੍ਹੇ ਮੀਰੂ ਨੇ ਖੜੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਤਾਇਆ, ਆਪਣਾ ਕੇਲੂ ਕੌਣ ਸੇ ਸਮੇਰ ਪਰਬਤ ਮੇਂ ਰਹਿਤੈ?”

ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਪਾੜ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਰਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸ ਵੱਲ ਘੂਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮੀਢੀਆਂ ਆਲੇ ਸਿਰ ਮੇਂ!”

ਸਾਰੇ ਕੁੰਢੇ ਦੀ ਖਿੱਝ ਉੱਤੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਪਾੜ੍ਹਾ ਉੱਚੀ ਠਹਾਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਫੇਰ ਕਿੰਨੇਂ ਈ ਦਿਨ ਕੁੰਢੇ ਦੀ ਚੌਰਸ ਜੇਬੀ ਘੜੀ ਤੇ ਦੂਹਰੀ ਮੁੱਠ ਵਾਲੀ ਖੂੰਡੀ ਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵਾਰਾਂ ਤੁਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸਾਰੇ ਉਹਦੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ, ਉਹਦੇ ਸਲੱਗ ਪੁੱਤ ਕੇਲੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਤਨਾ ਭਿੰਡਰ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਮਿਲਦਾ ਇਹੋ ਗੱਲ ਛੇੜਦਾ।

“ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲੈਂ ਕੁੰਢਾ ਸਿਆਂ।” ਲੰਮਾ ਹਉਕਾ ਭਰ ਕੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ। “ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਉਘੜ ਪਿਆ ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਖੂਹ ’ਚ ਡਿੱਗੀਏ। ਚਾਰੇ ਸਾਲੇ ਐਂ ਵੱਢੂ ਖਾਊਂ ਕਰਦੇ ਐ। ਜਦੋਂ ਨੈਣ-ਪਰਾਣ ਚਲਦੇ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੁੜ੍ਹਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕੋਈ ਸਾਲਾ ਖੱਟੀ ਲੱਸੀ ਕਿਹੜਾ ਫੜੌਣ ਔਂਦੈ। ਹੱਛਾ ਫੇਰ ....ਟੈਮ-ਟੈਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲੈਂ, ਇਹ ਟੈਮ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ।”

ਕੁੰਢਾ ਉਹਨੂੰ ਧਰਵਾਸ ਦਿੰਦਿਆ ਕੁਝ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ,“ ਕੋਈ ਨ੍ਹੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਾਊਂ! ਹੁਣ ਜੇ ਆਪਾਂ ਬੁੜ੍ਹੇ ਹੋ-ਗੇ ਤਾਂ ਪਰਾਣੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਆਂਗੂੰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੰਡਮ ਕਰਕੇ ਕਬਾੜੀਆਂ ਦੇ ਤਾਂ ਨ੍ਹੀ ਸਿੱਟ ਦੇਣਾ ਕਮਲਿਆ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਐ ਇਹ! ਮੁੰਡਿਆਂ ’ਤੇ ਨ੍ਹੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਹ ਟੈਮ ਆਉਣਾ?”

ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਕੁੰਢੇ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਬੋਲਣੀ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਮਾੜੇ-ਧੀੜੇ ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਉਂਜ ਈ ਰੋਅਬ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਲੋਕਾਰ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਕੁੰਢਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਛਡਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਕੇਲੂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇਰਾਂ ਕਿੱਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਕਿੱਲੇ ਗਹਿਣੇ ਧਰੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹੀਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ 'ਮੱਤਾਂ' ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਪਰ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਜ਼ੇਰਾ ਰੱਖਿਆ। ਸਭ ਦੀਆਂ ਝੱਲ ਕੇ ਵੀ ਉਹਨੇ ਕੇਲੂ ਦੀ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨੌਕਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁੰਢਾ ਜ਼ਮੀਨ ਠੇਕੇ ਉੱਤੇ ਦੇ ਕੇ, ਓਸੇ ਦਿਨ ਵਾਹੀ ਛੱਡ ਕੇ 'ਪਿਲਸਣੀਆਂ' ਬਣ ਬੈਠਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਓਹਦਾ ਨਾਂ 'ਕੁੰਢਾ ਪਿਲਸਣੀਆਂ' ਈ ਪਕਾ ਲਿਆ। ਕਈ ਉਹਨੂੰ 'ਕੁੰਢਾ ਸਿਓ ਸਾਹਬ ਲੋਕ' ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਕੁੰਢਾ ਜਦੋਂ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁੜਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕੇਲੂ ਦੀ ਉਮਰ ਚਹੁੰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਕੇਲੂ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡਾ ਭਾਰ ਕੁੰਢੇ ਦੇ ਸਿਰ ਸੀ। ਇਕੱਲਾ ਕਮਾਊ, ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਕਿੱਲੇ ਪੈਲ਼ੀ, ਦਿਨ-ਰਾਤ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਕੇ, ਉਹਨੇ ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ 'ਦਸੌਂਟਾ' ਕੱਟਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਕਿਉਂਟ ਲਈ, ਕੇਲੂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਮੰਗਣਾ ਵੀ ਉਹਨੇ ਸਰਦੇ-ਪੁੱਜਦੇ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਰਾਸ ਆਈ ਜਾਪੀ। ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਧਰਨ ਦੀ ਵੀ ਉਹਨੇ ਕੋਈ ਸੰਗ-ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ।

"ਜੈਦਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ!.........ਬੰਦੇ ਬਣੌਂਦੇ ਆਏ। ਜੇ ਸਲੱਗ ਹੋਊ ਤਾਂ ਆਪੇ ਦੂਣੀ-ਚੌਣੀ ਬਣਾ-ਲੂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਐ? ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੋ ਗੁੱਲੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹੈ, ਪਿਨਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਸੇ ਈ ਨ੍ਹੀਂ ਮੁਕਦੇ; ਹੋਰ ਜੈਦਾਤਾਂ ਆਪਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀਐਂ!" ਉਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ।

ਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੇਖ ਚਿਲੀ ਵਾਲੀਆਂ, ਫੁਕਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਲਗਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਹੁਣ ਵੀ ਉਹ ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਸ਼ਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਜਿਹੋ-ਜਿਹੀ ਘੜੀ ਤੇ ਖੂੰਡੀ ਕੁੰਢੇ ਕੋਲੇ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਦੇ ਵੇਖੀ ਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਘੜੀ ਏਨਾ ਸਹੀ ਟਾਈਮ ਦਸਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੀਰਾਬ ਦੂਜੇ-ਚੌਥੇ ਕੁੰਢੇ ਦੀ ਘੜੀ ਨਾਲ ਘੜੀ ਮਿਲਾ ਕੇ ਲਿਜਾਂਦੇ। ਕੁੰਢਾ ਵੀ ਜਦੋਂ ਟਾਈਮ ਦਸਦਾ ਤਾਂ ਨਾਲ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਾਲੀ ਸੂਈ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਸੱਤ ਵੱਜ ਕੇ ਤੇਈ ਮਿੰਟ ਤੇ........ ਕੋਈ ਤੀਹ, ਕ ਸਕਿੰਟ ਹੋਏ ਐ!"

ਕਮਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੁੰਢੇ ਦੀ ਜੇਬੀ ਘੜੀ ਸਕਿੰਟਾਂ ਦਾ ਵੀ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਣ ਦਿੰਦੀ?- ਨਾਲੇ ਉਹ ਸੋਹਣੀ ਈ ਏਨੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕਢਾਅ ਕੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਸੀ!

ਹੁਣ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਕਦੇ ਮੰਡੀ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ(ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤਾ ਈ ਮੰਡੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ) ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦੇ ਟਾਈਮ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਉਂਦਾ; ਫੇਰ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਵਕਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦਾ ਤੇ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ਼ 'ਸੱਤ ਵੱਜ ਕੇ ਤੇਤੀ-ਚੌਂਤੀ ਮਿੰਟ' ਉੱਤੇ, 'ਸਹੀ' ਘਰੋਂ ਤੁਰਦਾ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਖੂੰਡੀ ਸਹਾਰੇ ਬੋਚ-ਬੋਚ ਤੁਰਦਾ ਮੰਡੀ ਦੇ ਸ਼ੇਰਾਂ-ਵਾਲੇ ਗੇਟ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤਾਂ ਸਭ ਦੁਕਾਨਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਹਟਵਾਣੀਏਂ ਗੱਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਧੂਫ਼ ਧੁਖਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਗੇਟ ਦੇ ਥਮ੍ਹਲੇ ਕੋਲ ਖੜੋ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਰੱਖੇ ਮੂਕੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ, ਹੱਥ, ਪੈਰ ਝਾੜਦਾ ਤੇ ਫੇਰ ਪੱਗ ਸੂਤ ਕਰਕੇ ਖੂੰਡੀ ਨੂੰ ਥਮ੍ਹਲੇ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਦਿਆਂ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਬੋਚ ਕੇ ਘੜੀ ਕਢਦਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਸਿਖਰਲਾ ਬਟਨ ਦੱਬ ਦਿੰਦਾ। 'ਕੜ੍ਹੱਕ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਘੜੀ ਦੀਆਂ ਲਾਲ ਸੂਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੂੰ 'ਝਾਤ' ਕਹਿੰਦੀਆਂ! ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਪੈਂਦਾ। ਨੌਂ ਵੱਜਣ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਪੰਜ-ਛੇ ਮਿੰਟ ਬਾਕੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ-ਨਾ ਘੱਟ, ਨਾ ਵੱਧ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੇਲੂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆਈ। ਉਹ ਆਮ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਖਾਸੀ ਭਾਰੀ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਕੇਲੂ ਦੀ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਸੀ। ਫੋਟੋ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਕੇਲੂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜੋਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਚਾਪੜ ਵਰਗਾ ਮੂੰਹ ਸੀ-ਭਰਵਾਂ ਚੌੜਾ। ਕੱਦ ਕੁਝ ਮਧਰਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਰੀਰ ਮੱਲਾਂ ਵਰਗਾ ਨਰੋਆ। ਕੇਲੂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਕੇਲੂ ਦੀ 'ਦੋਸਤੀ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ। ਫੇਰ ਆਪੇ ਈ ਉਸ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ- 'ਠੀਕ ਐ, ਜੈਸਾ ਦੇਸ, ਓਸਾ ਭੇਸ! ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੀ ਤਾਂ ਐਂ ਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਈ ਹੁੰਦੇ ਸੀ-ਕੁਆਰੇ ਮੁੰਡੇ, ਕੁਆਰੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ, ਕੱਠੇ ਈ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ।' ਪਰ ਇਹਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ ਕੇਲੂ ਦੀ ਇਹ ਫ਼ੋਟੋ ਓਪਰੀ-ਓਪਰੀ ਲਗਦੀ ਰਹੀ।

ਹੋਰ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਕੇਲੂ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸੁਨੇਹੇ 'ਤੇ ਸੁਨੇਹਾ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਕੇਲੂ ਨੂੰ ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ, ਉਪਰੋਥੱਲੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੇਲੂ ਨੇ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੁਆਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਖ਼ੀਰ ਉਹਨੇ ਮੰਡੀ ਜਾ ਕੇ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਤੋਂ ਜਵਾਬੀ ਤਾਰ ਪੁਆਈ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਉਡੀਕਿਆ, ਉਹਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਕੁੰਢੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਫ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ। ਉਹਨੇ ਕੇਲੂ ਦੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਥਹੁ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪ ਕੇਲੂ ਕੋਲ ਜਾ ਆਵੇ; ਹੋ ਸਕਦੈ ਉਹ ਬੀਮਾਰ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫ਼ਿਕਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਈ ਜੁਆਬ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੁੰਢਾ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਕੇਲੂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਵੀ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਾ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਜਿੰਨਾਂ ਈ ਭਾਰਾ। ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਵਿੱਚ ਵਲ੍ਹੇਟੀ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਸੀ; ਚਿੱਠੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਲੂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਸਿਹਰੇ ਬੰਨ੍ਹੀ, ਉਸ ਚਾਪੜ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜੌਤਾ ਮੁਸਕਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਫੋਟੋ ਵਿੱਚ ਵੇਖੀ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਨੇ ਪੂਰਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਕੇਲੂ ਤੇ ਉਹਦਾ ਗੰਢ-ਜੋੜਾ ਵੀ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਕੁੰਢਾ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਡੌਰ-ਭੌਰਾ ਉਸ ਫ਼ੋਟੋ ਵੱਲ ਵਿੰਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕੇਲੂ ਦਾ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਚਿਹਰਾ ਉਹਦੀਆਂ ਦੰਦੀਆਂ ਚਿੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਮੋਟੀ ਸਾਰੀ ਗਾਲ੍ਹ ਕੱਢੀ ਤੇ ਫ਼ੋਟੋ ਦੇ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸੁਟਦਿਆਂ, ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਮੰਜੇ ਉੱਤੇ ਲੰਮਾ ਜਾ ਪਿਆ। ਬੀਰੋ ਧੂਏਂ ਨਾਲ ਸਿੱਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਦਿਆਂ ਉਹਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪੁੱਛਦੀ ਰਹੀ, "ਕੇਲੂ ਨੇ ਕੀ ਲਿਖਿਐ?" ਪਰ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਬੀਰੋ ਉਹਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ 'ਬਿਰ-ਬਿਰ' ਕਰਦੀ ਉਹਦੇ ਆਲ਼ੇ ਦੁਆਲ਼ੇ ਤੁਰੀ ਫਿਰੀ।

ਬਿੰਦ ਕੁ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰੂ ਮੀਰਾਬ ਨੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾਇਆ ਤਾਂ ਉਵੇਂ ਪਏ-ਪਏ ਈ ਕੁੰਢੇ ਨੇ ਘੱਗੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, "ਕੇਲੂ ਦੀ ਬੇਬੇ, ਇਹਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇ ਘੜੀ ਤਾਂ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ-ਗੀ।" ਤੇ ਓਦੋਂ ਈ ਆਪਣੇ ਕੁੜਤੇ ਦੇ ਕਾਜ ਵਿੱਚੋਂ ਘੜੀ ਦੀ ਸੰਗਲ਼ੀ ਦਾ ਛੱਲਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

****

ਅਭਿਆਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਕੇਲੂ ਨੌਕਰੀ ਕਿੱਥੇ ਕਰਦਾ ਸੀ ?

2. ਕੇਲੂ ਕੁੰਢੇ ਲਈ ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ?

3. ਕੁੰਢੇ ਦੀ ਖੂੰਡੀ ਅਤੇ ਘੜੀ ਦੀ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ ?

4. ਕੁੰਢਾ ਕੇਲੂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਉਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ?

5. ਕੁੰਢਾ ਘੜੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

6. ਕੁੰਢੇ ਦੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਕਰੋ।

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰੁਪਾਣਾ

ਗੁਰਦੇਵ ਰੁਪਾਣਾ ਨੇ ਗ਼ਲਪ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਰੁਪਾਣਾ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਸਤੂ ਜਗਤ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਰਹਿਤਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲੁਕਵੇਂ ਤੇ ਅਲੋਕਾਰੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਿਲ ਹੈ।

ਗੁਰਦੇਵ ਰੁਪਾਣਾ ਦਾ ਜਨਮ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1936 ਨੂੰ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰੁਪਾਣਾ (ਜਿਲ੍ਹਾ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਨੌਕਰੀ ਕਾਰਨ ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਨਗਰ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਵਿੱਚੋ ਹੀ ਕਥਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ।

'ਇੱਕ ਟੋਟਾ ਔਰਤ', 'ਆਪਣੀ ਅੱਖ ਦਾ ਜਾਦੂ', 'ਡਿਫ਼ੈਂਸ ਲਾਈਨ', 'ਸ਼ੀਸ਼ਾ'(ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਰਕ ਦੀ ਕਥਾ ਸ਼ੈਲੀ ਵਰਗੀ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਝਲਕ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਡਰਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ, ਕਥਾ-ਰਸ, ਸੂਖਮ ਵਿਅੰਗ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਧੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ 'ਹਵਾ' ਕਹਾਣੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।